

לילה אחד עצבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תסד
ערש"ק פרשת דברים ה'תשע"ד

"בי התאנף ה' למענכם" - למען מה?

שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאוד

בחיוב היכל המקדש בעשיית מעקה

איך להדוף מחשבות בלתי רצויות?

פְּתַח הַדָּבָר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת דברים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תסד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החפידות

שכן הוא הי' מלומד ומדבר בשפות אשכנז, רוסית, פולנית וצרפתית, והי' חכם גדול, ובחר בו הוד כ"ק רבנו הזקן שיתחבר לפקידי הצרפתים עד שיקחו אותו על משרה, וכל אשר ידע יודיע בסוד גמור לפקידי חיל רוסי, וכעבור משך זמן מצא חן בעיני הפקידי הראשיים וידע כל מסתוריהם.

ר' משה הציל את אוצר מכשירי המלחמה בוילנה שלא יחרב כמו שנחרב אוצר מכשירי המלחמה בשווינציאן, ובכך שגילה לפקידי האוצר להציב משמרת נכונה, ואלה שרצו להצית את בית האוצר נתפסו בכף.

האל"ף של חסידות עמדה לי להינצל ממות

פעם – סיפר ר' משה ז"ל – ישבו פקידי הנהלת הצבא הצרפתי והתווכחו באופן הילוך הצבא וסידור האגפים במערכת הקרב. המפות היו פרושות על הריצפה ופקידים גבוהים מעיינים בהדרכים והנתיבות, ועוד לא באו לידי החלטה. ועל יום המחרת, לא יאוחר ממחרתיים הוגבל יום קרב סביבות העיר וילנה והזמן קצר מאד.

עוד הפקידי מתווכחים ופתאום נפתחה הדלת בכוח רב עד כי גם שומר הפתח מבפנים נבהל וחפץ לירות באקדחו, כי מגודל פתיחת הדלת חשבו כולם כי התפרצו צבא האויב לקחת את המפקדה הגנרלית בשבי.

אך כרגע נראו פני הקיסר נפוליון שנכנס במרוצה ודיבר בפנים זועפות ובקול רעם ורוגז האם כבר ניתנה הפקודה בסידור האגפים ובהערכת הקרב.

ומי הוא האיש הנכרי – מראה עלי, מספר ר' משה ז"ל – העומד פה וברגע קרב אלי ויאמר בצרפתית אתה מרגל רוסי, ויניח ידו על לבי להרגיש אם לבי מתרגש כנתפס בכף, ואז עמדה לי האל"ף של חסידות להינצל ממות, ובשפה ברורה ענית שמעלת פקידי הקיסר הצרפתי לקחוני למליץ באשר הנני בקי בלשונות הדרושות למו למשמרת כהונתם.

(אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהור"יין נ"ע, ח"ג עמ' שיג"ה)

יוצא לאור על-ידי:

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב שמואל אבאן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש

מדוע לא נכנס משה לארץ?

מהכתובים בפרשתנו משמע שהגזירה על משה לא להיכנס לארץ שייכת לחטא המרגלים, ולכאורה גזירה זו הי' בגלל חטא מי מריבה? / בחטא המרגלים היו יהושע וכלב שווים, וא"כ מדוע מצינו חילוק בירושת הארץ בין כלב ליהושע? / ביאור בכתוב "גם בי התאנף ה' בגללכם", והטעם שפירש רש"י ענין זה רק בפ' ואתחנן ולא בפרשתנו

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד שיחה ב' לפרשתנו)

ט. פנינים

עיונים וביאורים

י. יינה של תורה

"מפי עצמו אמרו"

- המעלות המיוחדות דמשנה-תורה, והשבתות דבין המצרים

ירידה לכאורה בתורה מדור לדור - ובפנימיות היא עליה / העיקר הוא העסק בענייני העולם ע"פ התורה / שבת למעלה מגלות וחורבן / חטא עץ הדעת לא השפיע על שבת בראשית / "מה שאומרים הקדושי עליונים שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאד כו"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד שיחה לפרשתנו)

יז. פנינים

דרוש ואגדה

יז. חידושי סוגיות

בחובב היכ"ה המקדש בעשיית מעקה

יפלפל בתירוצי המפרשים בהא דהי' חיוב מעקה בהיכל / יאריך בגדרי הפטור דבית הכנסת ובית המדרש / יבאר בדרך חידוש היאך ליכא בהיכל הפטור דממון שאין לו בעלים, וליכא הפטור דבית שאינו לדירה

(חידושים וביאורים בהל' בית הבחירה להרמב"ם סי' טז)

כג. תורת חיים

עצות בעבודת ה'

כה. דרכי החסידות

מוח שליט על הלב

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע בענייני עבודת השי"ת

מוח שליט על הלב

וברגע קרב אלי ויאמר בצרפתית אתה מרגל רוסי, ויניח ידו על לבי להרגיש אם לבי מתרגש כנתפס בכף, ואז עמדה לי האל"ף של חסידות להינצל ממות, ובשפה ברורה עניתי שמעלת פקידי הקיסר הצרפתי לקחוני למליץ באשר הנני בקי בלשונות הדרושות למו למשמרת כהונתם

◇ ◇ ◇

יש לנצל את הטבע של מוח שליט על הלב

החסיד הנודע ר' משה ז"ל מיזליש מוילנה, הי' זעירא דמן חבריא תלמידי הוד כ"ק רבנו הזקן, אמר להרב הגאון הרב החסיד המפורסם ר' יצחק אייזיק הלוי זצ"ל מהומיל: האל"ף של חסידות הצילה אותי ממות ממש.

הרבי - אומר ר' משה לר' יצחק אייזיק - לימד אותנו שהאל"ף של חסידות היא לנצל את הטבעיות בעבודה, ושראשית העבודה תהי' לנצל את טבע הכוחות, כמו למשל הטבע של מוח שליט על הלב.

אופן עבודה זו - אומר ר' משה - אמר לנו הרבי שהתחלת העבודה צריכה להיות בדרך רגילות, להרגיל את עצמו וכשהשי"ת עוזר ומתלמדים את האל"ף של חסידות בניצול הטבעיות בעבודה - מתקדמים הלאה.

רבנו הזקן בחר בו להתחבר אל פקידי הצרפתים

האל"ף של חסידות הצילה אותי ממות ממש.

בעת מלחמת נפוליון הי' החסיד ר' משה ז"ל מהנמצאים במפקדה הגנרלית הצרפתית,

מקרא אני דורש

מדוע לא נכנס משה לארץ?

מהכתובים בפרשתנו משמע שהגזירה על משה לא להיכנס לארץ שייכת לחטא המרגלים, ולכאורה גזירה זו הי' בגלל חטא מי מריבה? / בחטא המרגלים היו יהושע וכלב שווים, וא"כ מדוע מציינו חילוק בירושת הארץ בין כלב ליהושע? / ביאור בכתוב "גם בי התאנף ה' בגללכם", והטעם שפירש רש"י ענין זה רק בפ' ואתחנן ולא בפרשתנו

בפרשתנו מובאים דברי משה רבינו לישראל, בנוגע להגזירה שנגזרה עליו שלא להיכנס לארץ ישראל: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר, גם אתה לא תבוא שם. יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבוא שמה, אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל" (א, לז-לח). והנה, סתם הכתוב ולא פירש מה הכוונה באומרו "בגללכם" – דלפום ריהטא אפשר לפרשו בכמה אופנים, וכגון: א) בגלל כבודכם; ב) בגלל רצונכם; ג) בגלל חטאכם (ועוד). ולכאורה צ"ע בפירוש רש"י על הפסוק, שלא פירש דבר סתום זה, וכדרכו בקודש לפרש כל דבר שאינו ברור ב"פשוטו של מקרא" (ראה גם משנ"ת במדור זה לש"פ בהעלותך שנה זו).

ב. והנה לקמן בפ' ואתחנן (ג, כו) מובאים דברי משה רבינו – בקשר לזה שרצה להיכנס לארץ ישראל: "ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי". ומפרש רש"י שם, ש"למענכם" היינו שישראל הכעיסו את משה ובוזה גרמו לו לבוא לידי חטא מי מריבה:

ענינו לפניהם, והם יורוהו. ונקודה כללית בתקון האמור הוא, הליכה צעד אחר צעד מדרגא לדרגא ולא דלוג וקפיצה, שאין ענינם אלא הוראת שעה לעת מן העתים.

כמובן הדברים אמורים בהנוגע רק לגדרים ופרישות בשטח האמור, שהרי מה שאסור אסור לעשות ואין לחכות לימים עד שיגיע לדרגא שיבינו האיסור וכו' שלכן לא רק דילוג וקפיצה הסדר בזה כי אם עקירה לגמרי ממקום הראשון למקום חדש, ומובן ריחוק המקומות מן הקצה אל הקצה, וע"פ המבואר בתניא, שהעובר אפילו על דקדוק קל של דברי סופרים אסור וקשור הוא בידי החיצונים ר"ל.

והשומר אפילו על דקדוק קל של דברי סופרים מתקשר ומתאחד עי"ז עם אין סוף ב"ה, יעוין שם.

שינוי מקום הדירה

ד) במ"ש האם לשנות מקום דירתו, ולאן.

ההחלטה בזה תלוי' בהרבה פרטים, כן בהנוגע לדירה – ביותר חשובה דעת זוגתו תחי' שהרי האשה היא הנקראת עקרת הבית.

וזכות התעסקותו בהפצת היהדות בסביבתו שכותב אודותה ובודאי יוסיף בזה כהנה וכהנה, שהרי הכרח ודרישת השעה היא, תעמוד לו להוספה בכרכות השי"ת בהמצטרך לו ולב"ב שי'.

(אגרות קודש ח"ח ס"ע תקמג ואילך)

תורת הימים

מכתבי קודש עם עצות והדרכות
בענייני עבודת השי"ת בחיי היום יום

עצות בעבודת ה'

אדישות בעניינים רוחניים

במענה למכתבו מעש"ק, בו כותב מאשר עבר עליו וסדר חייו עתה, ומסיים בפירוט איזה בעיות.

(א) לפעמים מרגיש אדישות בעניינים רוחניים ועד לכדי מלחמה עם היצר וכו'.

ידועה הוראת רז"ל אשר אל יפול לב האדם עליו ע"י תופעות כהאמור, ומבוארים העניינים בכ"מ, ועיינ גם כן בספר תניא קדישא במקומות המצוינים בהמפתח בסופו ומהם פרק ז"ך.

הדיפת מחשבות בלתי רצויות

(ב) איך להדוף מחשבות בלתי רצויות.

בכלל העצה בזה, ע"י היסח הדעת [ולא על ידי מלחמה עם המחשבה, שזהו דורש עיון בה שזהו היפך של היסח הדעת], אלא כיון שהמחשבה משוטטת תמיד, היסח הדעת הוא ע"י שמעסיקים המחשבה בענין שונה לגמרי ומה טוב בענין של תורה ומצוה, ואם מעט אור דוחה הרבה חושך על אחת כמה וכמה הרבה אור.

סדר בתיקון המדות

(ג) התחלה וסדר בתקון המדות.

מובן שאין לקבוע מסמרות בזה שהרי תלוי הרבה בתכונת הנפש של כאו"א ואין דיעותיהם שוות, ולכן יתייעץ עם זקני אנ"ש אשר בסביבתו, המכירים אותו, או שיפרט

"למענכם - בשבילכם, אתם גרמתם לי. וכן הוא אומר: וקציפו על מי מריבה וירע למושה בעבורם".

ומעתה תגדל התמיהה: אם כפי' ואתחנן ראה רש"י צורך לפרש את תיבת "למענכם" [ואף הוצרך להביא ממרחק לחמו - ראי' מהכתוב בס' תהלים (קו, לב)], למה לא הקדים לפרש כן בפסוק דידן בתיבת "בגללכם"? האמנם יש הבדל (אליבא דרש"י) בין תיבת "למענכם" - לתיבת "בגללכם"?

ג. ויש לומר בזה, ובהקדים שהמפרשים התחבטו בהבנת כתוב דידן (שלכאורה קשה הוא), ומצינו כמה שיטות בזה; ויש לברר איזו שיטה מתאימה היא לדרכו של רש"י, "פשוטו ש"ל מקרא", וכדלקמן.

דהנה, פסוק זה - "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם" - בא באמצע סיפור מעשה המרגלים:

בתחילה מספר משה בארוכה על חטא המרגלים ועל הגזירה שנגזרה על אנשי דור המדבר שלא יכנסו לארץ, וממשיך (א, לו) "זולתי כלב בן יפונה" - שהוא יצא מן הכלל (וכן נכנס לארץ ישראל) בגלל ש"מילא אחרי ה'";

וכאן מכניס משה את עצמו: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר לא תבוא שם", וממשיך לדבר על יהושע: "יהושע בן נון העומד לפניך וגו'" - ושוב חוזר לדבר על הגזירה שנגזרה על אנשי הדור כולו (א, לט): "וטפכם אשר אמרתם לבו יהי... המה יבואו שמה ולהם אתננה והם ירשוה".

ומשמע מהמשך הכתובים, שגם הגזירה על משה שלא יבוא אל הארץ שייכת לחטא המרגלים - דבי' עסקינן; ולכאורה, הרי זה בסתירה להמפורש במקרא (חוקת כ, יב) שמשה לא נכנס לארץ בגלל חטא מי מריבה, שהי' כמעט ארבעים שנה (!) לאחר חטא המרגלים!

ד. האברבנאל מפרש, שאכן יש ללמוד הכתוב כמשמעו - שמשה לא נכנס לארץ בגלל חטא המרגלים.

ואף שמשה בעצמו לא השתתף בחטא המרגלים, מכל מקום נענש על זה משום שעל ידו עכ"פ נגרם חטא המרגלים - שהוא שלח המרגלים לדעתו (כפירושו רש"י ב"פ שלח: "שלח לך - לדעתך". וראה בארוכה בדברי האברבנאל כאן). ולכן אמר "בגללכם" - היינו שאין זה מצד חטאו הוא, אלא "בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם"; מכיון שעל כל הדור נגזר שלא יכנסו לארץ, לכן גם משה לא יכנס.

שם)²⁵, ושוב שפיר ליכא כאן הך פטורא²⁶. אבל עדיין אינו מיושב למאן דפליג עלי.

וי"ל בדרך אחרת המיישבת לכולי עלמא, והוא דענין הדירה קשור בעיקר עם אביה, כהדין בסוכה, שבה צריך להיות "תשבו כעין תדורו" (סוכה כח, ב. וש"נ. טושו"ע (וראדה"ז) או"ח ר"ס תרלט), ו"עיקר מצות הישיבה בסוכה" היא האביה בסוכה (שו"ע אדה"ז שם סי"ב. וראה טור שם. נ"כ השו"ע שם בסוף הסימן). ושוב י"ל דלהכי שפיר המקדש הוא "בית דירה", כי הוא המקום הקבוע לאכילת קדשים²⁷; ואע"פ שאכילת קדשים היא רק בעזרה ולא בהיכל (שעליו – על גגו – היא המעקה), הא קיי"ל דמותר (ובשעת הדחק אף צריכין וחיובין) לאכול קדשי קדשים בהיכל (זבחים סג, א. ספרי קרח יח, י. רמב"ם הל' מעה"ק פ"י ה"ג. וראה מנ"ח מצוה קפד).

[אין להקשות מזה שבשעת הדחק מותר לת"ח לאכול גם בביהמ"ס (רמב"ם הל' תפלה

ותורה* ולכן צ"ל מיעוט מיוחד (שגם הם בכלל "אינם עשויין לדירה").

25) ולהעיר משו"ת מבי"ט סק"י. שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קצה (תקנה, ב).

26) ולהעיר דא"ל שעליית ההיכל לא היתה פתוחה להיכל צ"ע אם קדושתה כהיכל או כעזרה (ראה צ"ח פסחים פו, א. אנציק' תל' שם).

כן להעיר ממלכים (ב, יא, ב ואילך) שהסתירו את יואש בחדר המטות – עליית בית קדש הקדשים (רש"י שם) – שש שנים.

27) להעיר דשיבת מלכי בית דוד היא בעזרה (רמב"ם הל' ביהמ"ס פ"ז ה"ו).

* להעיר מדין דתדורו דסוכה – הוא גם בנוגע לת"ת (מקומות שנסמנו להלן בפנים לענין "תשבו כעין תדורו").

פ"א ה"ו (וראה כ"מ שם). טושו"ע או"ח ר"ס קנא ונ"כ. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בית הכנסת עמ' קצה. וש"נ), וכל שכן בביהמ"ד (ראה רמ"א שם. וראה פרטי החילוקים בביהמ"ד לגבי ביהמ"ס – אנציקלופדי' תלמודית ע' בית המדרש עמ' ריא. וש"נ), ואעפ"כ אין הם נקראים בית דירה כנ"ל, זה אינו קושיא, כי שם ההיתר הוא מפני שאכילה ושתיה (ושינה) כאלה הם דרך ארצי, ולכן אי"ז נקרא בית דירה להתחייב במעקה, כי זהו רק ע"ד דירת עראי (כגדר סוכה – כמבואר בריש מס' סוכה; וכגדר בית בחור"ל פחות מל' יום שפטור ממזוזה (מנחות מד, א. טושו"ע יו"ד ספ"ו סכ"ב. ב"י לטור שם. ש"ד שם); משא"כ אכילת קדשי קדשים, שאכילה זו היא מצוה, וכידוע הגדר ד"מצוותי" אחשבי" (ראה בכורות י, א. רש"י ד"ה חלה (ביצה כז, ב)), היינו שדבר שיש בו חיוב מן התורה הוי פעולה חשובה ולא ארעית, ובפרט שאכילת קדשים הצריכה להיות באופן ד"למשחה (קרח יח, ח) – לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין" (זבחים צא, א (וש"נ), היינו שהוא ענין של קביעות, שהרי התורה ציותה לאכול קדשי קדשים בהיכל (עכ"פ בשעת הדחק), ולהכי הוי בגדר בית דירה.

והא דהיכל פטור ממזוזה (אף שלפי הנ"ל הוי בגדר דירה) ה"ז מפני שהוא קודש (יומא יא, ב. רמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ו). וגם לפמ"ש בחת"ס (כנ"ל ס"א) שתלוי רק בענין הדירה (של הדיוט) – יש לחלק בין שם "דירה" לענין חיוב מזוזה, לשם "דירה" גבי מעקה (שענינו השמירה שלא "יפול הנופל")²⁸.

28) ולהעיר מסמ"ע חו"מ שם סק"ב, וי"ל שלכן צריך ריבוי מיוחד לחייבו במעקה – "בית לרבות היכל" – כי לולא זה הו"א דאין זה בכלל "עשויין לדירה".

ואף שמבואר בכתובים שחטא מי מריבה הוא הסיבה שמשה לא נכנס לארץ – צריך לפרש, לשיטה זו, שהעונש נגזר עליו בצירוף שני הדברים יחד.

[וע"ד שמצינו בנדב ואביהוא, שכמה טעמים נאמרו במיתתם – בפ' משפטים (כד, י) פירש רש"י שהוא משום ש"ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", ואילו בפ' שמיני (י, ב) פירש שהוא משום שהורו הלכה בפני רבן או משום ששתויי יין נכנסו למקדש (וראה במפרשי רש"י פ' שמיני שם שהאריכו); והיינו, שדוקא בצירוף כולם יחד נענשו בפועל בעונש מיתה].

ברם, אי אפשר לומר שכן ס"ל לרש"י בפירושו עה"ת – שהרי מפורש בדברי רש"י בפ' פינחס (כו, יג-יד. וראה פרש"י חוקת כ, יב) שכל חטאו של משה הוא מי מריבה בלבד: "שלא היתה בהם אלא זו בלבד", "הם לבדם אין בהם עון אחר"; והדרא קושיא לדוכתא: מה שיך עונש משה לחטא המרגלים?

ה. לכאורה ה"י אפשר לתרץ, שהסמך הכתוב את חטא מי מריבה לחטא המרגלים – אף שאינו שיך לכאן ורחוקים זה מזה זמן רב – כדי ללמד על חומר חטא מי מריבה, ששקול הוא (לפני הקב"ה) כחטא המרגלים.

ומתאים הסבר זה לכאורה בשיטת רש"י, שכבר מצינו שפירש ע"ז בפ' חוקת (כ, א): "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך, מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת". [ועד"ז פירש רש"י לקמן בפ' עקב (י, ו) – לענין מיתת אהרן: "וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות וכו'"]. וא"כ, גם בנדו"ד נאמר שזו כוונת הסמיכות בין הענינים – ללמד על כך ששקולים הם בחומרתם.

אבל תירוץ זה דוחק הוא, כי בכתוב כאן לא נזכר חטא מי מריבה גופא, אלא רק הגזירה שנגזרה על משה – כתוצאה מהחטא – שלא יכנס לארץ ישראל; ואם אכן היתה הכוונה ללמד על חומרת החטא – הרי העיקר חסר מן הספר (ועוד יש להקשות על תירוץ זה, ואכ"מ).

ו. ומחזורתא לפרש – אליבא דרש"י – שהכתוב כאן הוא "מאמר המוסגר", וכמו שפירש המלבי"ם על אתר (וראה גם בדברי הרמב"ן).

פירוש:

הכתוב מבאר את עונש דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, ומסיים: "זולתי כלב בן יפונה . . יהושע בן נון", שאינם כשאר הדור אלא הם יראו את הארץ.

אמנם הכתוב מחלקם לשנים: תחילה נאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה וגו'", ואחר כך – בפסוק בפ"ע: "יהושע בן נון . . הוא יבוא שמה".

והטעם לחלוקה זו – כי יש הבדל ביניהם: "כלב בן יפונה הוא יראנה ולו אתן את הארץ", את החלק הפרטי ש"ו בארץ, ואילו "יהושע בן נון . . . הוא ינחילנה את ישראל", הוא יהי' המנהיג שינחיל את הארץ כולֵה כְּכֵלֵי ישראל.

ולפום ריהטא נראה הדבר קשה, שהרי בחטא המרגלים – דבי' עסקינן – היו שניהם שווים (שיצאו מכלל המרגלים למעליותא), ולכן גם שכרם בחדא מחתא נאמר; ומה טעם איפוא מקבל יהושע דבר נופף – שלא רק שהוא יכנס אל הארץ ויקבל חלקו אלא שהוא יהי' מנהיג של העם כולו?

ע"ז מוסיף משה ואומר – בתור מאמר המוסגר – שעדיפות זו ביהושע אינה שייכת לחטא המרגלים (ששם הי' שווה לכלב), אלא היא ענין נוסף שנתחדש אַחַר זמן רב, כאשר "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", וְאִז נוצר הצורך שיהושע "העומד לפניך" ימלא את מקומו של משה ו"הוא ינחילנה את ישראל".

ז. אמנם עדיין קשה: מאחר שכתוב זה נאמר רק בדרך אגב, כדי להזכיר שנגזר על משה שלא יכנס לארץ ולכן יהושע הוא זה שינחילנה לישראל – לשם מה מוסיף כאן "גם בי התאנף ה' בגללכם"? למאי נפקא מינה – לענין זה דיהושע – אם הי' זה "בגללכם" אם לאו?

והביאור בזה:

כבר פירש רש"י לעיל בפ' פינחס (כז, יג-יד) – "בכ"ז מקום שכתב מיתתם כתב סרחונם . . . ביקש משה שיכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים הי'". כלומר: כדי לַשְׁאֵף את הקס"ד שלמשה הי' חלק בחטא המרגלים ולכן לא נכנס לארץ, לכן בכל מקום שהכתוב מזכיר את מות משה ואהרן הוא מפרש את הטעם היחיד שרק בגללו לא נכנסו. ואף כאן, מכיון שמזכיר את מיתתו של משה, הוצרך לכתוב גם סרחונו, שאינו בו אלא "בגללכם", היינו החטא של מי מריבה "אשר רבו בני ישראל את ה'", "מריבת העדה" (חוקת כ, יג. פינחס כז, יד).

ואעפ"כ, מכיון שסו"ס כל הענין כאן בא בדרך אגב ובתור מאמר המוסגר – לכן רש"י אינו נדרש להסביר את הענין בפרטיות, מכיון שבא כאן רק בדרך אגב. ובמקומו העיקרי של הענין – בפרשת ואתחנן (ששם הוא עיקר הסיפור בנוגע למשה עצמו) – יפרשנו ויפרטנו. ולכן כאן אין רש"י מפרש את תיבת "בגללכם" (כנ"ל סעיפים א-ב), כי הוא סומך על מה שיפרש במקומו, בתיבת "למענכם". ודו"ק.

ג

יוסיף לבאר אמאי ליכא במקדש הפטור דבית שאינו בית דירה

מיהו עדיין יש להקשות בביאור זה, דהא מבואר להדיא בדין חיוב מעקה דהוא דוקא בבית דירה (ספרי תצא שם. רמב"ם הל' רוצח כו' רפי"א. שו"ע חו"מ ר"ס תכו. שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' שמירת גוף ונפש כו' סעיף א), ואם לאו "אינו זקוק לו" (רמב"ם שם²³. שו"ע שם. וראה שו"ע אדה"ז שם); ש(גם) מטעם זה בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורים ממעקה, כי בית הכנסת "אינו בית דירה", כהטעם השני הנזכר ברש"י בחולין שם ונבפרט לדעת הרמב"ם שכתב רק טעם זה, "לפי שאינן עשויים לדירה"²⁴, כנ"ל סעיף א] – והרי ההיכל אינו בית דירה.

והנה, להמ"ד דגגין של היכל לא נתקדשו (ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' גגין ועליות (עמ' קלג) וש"נ) י"ל דכיון שלא נתקדשו, א"כ מותרת ההשתמשות בהם, והרי הפטור דאינו בית דירה הוא מפני שאין משתמשין על הגג (ראה שו"ע אדה"ז

²³ (23) וראה הערה הבאה.

²⁴ (24) וצ"ע, לכאורה, דא"כ למה צריכים מיעוט מיוחד ד"גגין" – והרי "אינו זקוק לו" מכיון שאינו עשוי לדירה: ועכ"פ נלמד זה מ"בית" (כבספרי שם. וראה הגמ"י שם). וראה סמ"ע שם סק"ה.

ויש לומר, דהו"א דביהכנ"ס וביהמ"ד נק' בית דירה, מכיון שמשמש בו היחיד בקביעות לתפלה

ובאמת, יסוד זה שלכל ישראל הי' חלק בגוף המקדש, מוכח נמי ממ"ש הרמב"ם בפיה"מ בנדריים (פ"ה מ"ה) גבי הא דהמודר הנאה מחבירו מותר ליהנות מ"דבר של עולי בבל" כיון שהוא בגדר ממון ציבורי ולא ממון שותפים, וז"ל: "דבר של עולי בבל הוא הדבר המשותף לכל עולי הרגל . . . שבנין אותן . . . מממון כל ישראל ויש לכל אחד מהם בהן קנין אלא שהוא מועט מאוד אין חוששין לו"²² [וגם להטעם (תוס' ר"ן, פי"ה הרא"ש, רע"ב ועוד שם) משום דהפקר הוי ולא דשותפין, היינו משום ד"לא נתנוהו להם להיות שותפין בו לענין שיוכל האחד לאסור חלק חבירו" (תוס' שם), ומשמע דרק לענין זה אין להם בעלות, ולא לגמרי]. וכיון שכל בני" משתתפים בממונם בבנין המקדש, לכן, חלקם במקדש (לענין חיוב מעקה) הוא יותר מהחלק שיש לכל ישראל בביהכנ"ס מחמת זה ש"דירת בהכנ"ס שייך לכל" (כנ"ל מפרש"י והגאון הנ"ל – וכמשנת"ל בדברי רש"י אלו).

של קדש, "דירת גבוה", ודוקא דירת הדיוט חייבת במזוזה (ולא אמרינן בזה "מה שהוא עושה כו") – כי ענין המזוזה הוא קביעות שם ה' על פתח הבית, ואין צורך בזה ב"דירת גבוה ה' אלקי ישראל" (ל' החת"ס שם), משא"כ מעקה שענינו שמירת הבית ש"לא יפול הנופל ממנו", צ"ל גם בדירת הקב"ה (אם בני" משתמשים בו. וראה לקמן סעיף ס"ג).

²² (22) כ"ה הלשון בתרגום קאפח. ועד"ז הובא במאירי שם (וכ"כ בפירושו הוא). ובפיה"מ לפנינו (הובא בתו"ט): אין זה כ"א זכות מעט מאוד שאין לאחד מהם שום רשות.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

שאינו לו מספר מסויים, אך הקב"ה שאינו מוגבל במקום וזמן "יברך אתכם כאשר דיבר לכם" – שלא יוכלו למנותם.

(ע"פ לקוטי שיחות חיים עמ' 17 ואילך)

תרגום התורה לשבעים לשון

הואיל משה באר את התורה הזאת

בשבעים לשון פירשה להם

(א, ה. רש"י)

איתא במס' סופרים (פ"א ה"ז): מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוונית, והי' היום קשה לישראל, כיום שנעשה בו העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צורכה.

ולכאוי' תמוה, הרי התורה כבר תורגמה ונתפרשה בשבעים לשון ע"י משה רבינו, וא"כ מדוע דימו תרגום התורה ל"יום שנעשה בו העגל"?

וי"ל הביאור בזה, דדייקו רז"ל וכתבו שאותו היום הי' כ"יום שנעשה בו העגל" ולא כתבו כ"חטא העגל" וכיו"ב. כי יום שנעשה בו העגל, לא היה קשה מצ"ע, שהרי אהרן אמר "חג צ"ח" מחר" (תשא לב, ה), כי "בטוח הי' שיבוא משה ויעבדו את המקום" (פרש"י שם), ורק שלפועל ביום שלאח"ז השכימו (תשא לב, ו) וחטאו לפני שבא משה, ונמצא שיום עשיית העגל לא הי' "קשה" מצ"ע, ורק שגרם לחטא העגל לאח"ז.

וכמו"כ תרגום התורה אינו "קשה" מצ"ע, וכמו שמצינו שמה תרגם את התורה, אלא שיכול לגרום לענין שלילי, שיטעו בהבנת התרגום, וכמו שמצינו (מס' סופרים שם) ש"י"ג דברים שינו בה', כדי שלא יטעה תלמי בהבנת התרגום. ונמצא שגם תרגום התורה אינו "קשה" מצ"ע אלא שיכול לבוא מזה ענין שלילי. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 1 ואילך)

ברכת משה לישראל

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם

אמרו לו: משה אתה נותן קצבה לברכתנו כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו'. אמר להם: זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם

(א, יא. רש"י)

לכאורה טענת בני' תמוהה מאוד:

מנין בני ישראל בזמן ההוא הי' ששים רבוא אנשים מבני עשרים עד ששים, ובצירוף האנשים עד בן כ' ומבן ס' ומעלה והנשים, יעלה מספרם לב' מיליון (לערך). כשבירכם משה "יוסף עליכם ככם אלף פעמים" יוצא שבירכם שיעלה מספרם לב' מיליארד! והרי זה ריבוי מופלג.

ולאידך, לכאורה אין מקום לפרש שהבטחת הקב"ה משמעה כפשוטה שמספר בני ישראל יהי' כחול הים ועפר הארץ ממש, שהרי לכדור הארץ יש מדה מסוימת, "שיתה אלפי פרסי הוי עלמא" (פסחים צד, א) ונמצאים בו גם אומות העולם, בע"ח, בתים, שדות וכיו"ב, וארץ ישראל אף שהיא "ארץ הצבי" (גיטין, א) אבל עדיין היא חלק מכדור הארץ, ונמצא שא"א לכדור הארץ להכיל בני אדם כמספר "עפר הארץ" או "חול הים".

ועל כרחק ברכת הקב"ה שיהיו כ"חול הים" וכו' היתה ב"שם המושאל", וא"כ מהי הטענה על משה רבינו כשבירכם בריבוי מופלג "אלף פעמים", בשעה שגם ברכת הקב"ה אין כוונתה כפשוטה?

וי"ל שטענתם היתה שהבטחת הקב"ה לאברהם היתה שזרעו לא ימנה, והיינו שמספרם יהי' רב כ"כ עד שלא יוכלו להגבילו במספר, ואילו לפי ברכת משה יש הגבלה של מספר מסויים, "ככם אלף פעמים".

וע"ז ענה משה:

ברכתי היתה רק "ככם" – כיון שהנני בשר ודם, מוגבל במקום וזמן, איני יכול לתת ברכה למצב

המקדש הוא (עכ"פ) מעין שותפות דכל ישראל. ומאחר שכל ישראל הי' להם חלק בביהמ"ק, כנ"ל (ובמכלל שכן מהתמיד), לכן שפיר נתחייבו ישראל¹⁹ לעשות מעקה כשבנו את ביהמ"ק²⁰. והרי כדי להתחייב במעקה אין הכרח שיהי' "גגך" בשלימות ממש (וכנ"ל שגם בית של שותפין אינו במשמעות "גגך" ממש), וחייבים בהזדירות שלא "יפול הנופל ממנו"²¹.

19) ואף שישראל מותר להכנס רק בעזרות ולא בהיכל שעליו המעקה* – הי"ז רק משום ארי' דרביע עלי' איסור התורה, ולא מצד חסרון בבעלות שלהם (ולהעיר מתורו"ט למשנה נדרים שם). ולכן יש לומר דגם ישראל מצ"ע מחויב במעקה כדי ש"לא יפול הנופל ממנו", ולא רק מפני שצריכים להשתתף בבניית כל ביהמ"ק.

20) משא"כ בביהכנ"ס כו' (שלא נבנה מקופת ציבור דכל ישראל) אין לחייב (רק) בני העיר בענין ששייך לכל ישראל. וצ"ע.

21) עוד י"ל – אם תמצי לומר דמאמר חז"ל (שמו"ר פ"ל, ט) "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (שהקב"ה מקיים מצוות התורה) הוא גם בגדר הלכה: ביהמ"ק הוא דירת הקב"ה** [ונק' "בית לה" (הובא בהלכה – רמב"ם ריש הלכות ביהב"ח), ואומר עליו "זאת מנוחת" (תהלים קלב, יד. רמב"ם שם פ"א ה"ג), דירת קבע – לאחרי ואתהלך באוהל]; ולכן יש חיוב כביכול על הקב"ה לעשות מעקה על גג דירתו, ובני' עשאוה בשליחותו של הקב"ה.

[ויש לחלק בין זה למ"ש בשו"ת חת"ס (הנ"ל ס"א) דאין חיוב מזוהה על ביהכנ"ס כי הוא דירה

* אבל ראה לקמן ריש סעיף ג – בנוגע להשתמשות בעליית וגג ההיכל.

** מ"ש בחת"ס (שבפנים ההערה) ד(גם) ביהכנ"ס הוא "דירת גבוה" – היינו רק לענין "דירה" שצ"ל במזוזה, דדירת גבוה לא נק' דירה; משא"כ מעקה – תלוי ב"גגך" וב"יפול הנופל" – כבפנים.

ומעטה יתבאר שפיר גם הטעם שהיכל המקדש חייב במעקה. דהנה, כל ישראל הי' להם חלק במקדש, והוי (כעין) גדר שותפות: הן במקום המקדש, שדוד המלך קנה מארונה היבוסית בכסף שגבה מכל השבטים (ספרי ורש"י) ראה יב, יד. זבחים קטז, ב. פרש"י יומא שם ד"ה אלא); ועד"ז המקדש גופא שנבנה מנדבות הציבור (וכשם שכל ישראל השתתפו בנדבת המשכן, מסתברא נמי שכל ישראל השתתפו גם בהקופה ובהלשכה שממנה בנו את המקדש (או לקחו לבדק הבית)).

ואע"פ שכשהיחיד נותן את נדבתו להקופה צ"ל באופן ד"מסרם לציבור יפה יפה" (ר"ה ז, ריש ע"ב. וש"נ), היינו שהיא נתינה גמורה עד שיהא כממון ציבורי ולא כממון השייך לכמה יחידים בתור שותפות, מ"מ אין הפירוש שע"ז מתבטל (לגמרי) חלקו של היחיד¹⁷, וכמו שכבר האריך בזה הגאון הנ"ל בצפע"נ בכ"מ (ראה מפענח צפונות פ"ד ס"ב וס"ד, וש"נ) לענין כמה דינים המסתעפים מזה בדיני קדשים¹⁸ (וכידוע גם הראי' לזה מבקשת משה (בקשר לקורח ועדתו) "חלקם (בתמידי ציבור) לא יקובל" (פרש"י קרח טז, טו. מבמדב"ר פי"ח, י), הרי דעדיין שייך שפיר שייכות של היחיד לחלק מסויים בתוך דבר ציבורי); ולכן

והעיר מהשקו"ט אם שוכר חייב במעקה מה"ת (שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קצה. וש"נ). ואכ"מ.

17) ראה בגדר זה באריכות בלקו"ש ח"ח עמ' 112 ואילך.

18) אבל ראה השקו"ט בזה (שו"ת שם סי"ב–יג. ועוד) גם גבי ביהכנ"ס, דאף ששייך לכל (בני) העיר, נשאר בו חלק היחיד.

גינה של תורה

”מפי עצמו אמרו”

המעלות המיוחדות דמשנה-תורה, והשבתות דבין המצרים

ירידה לכאורה בתורה מדור לדור – ובפנימיות היא עליה / העיקר הוא העסק בענייני העולם ע”פ התורה / שבת למעלה מגלות וחורבן / חטא עץ הדעת לא השפיע על שבת בראשית / ”מה שאומרים הקדושי עליונים שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאד כו”

איתא במסכת מגילה¹ אודות ספר דברים ש”משה מפי עצמו אמרו”, וכתבו התוספות:
”וברוח הקודש”. והיינו שנשתנה משנה-תורה משאר חומשי-תורה, בזה שהוא נכתב באופן של ”מפי עצמו”.

דעת לנכון נקל שח”ו וח”ו לומר ש”משה כתבו מעצמו ואי”ז מלמעלה כביכול, וכפס”ד הרמב”ם³ ש”האומר שאין התורה מעם ה’, אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו – הרי זה כופר בתורה”, וכ”ש וק”ו ספר שלם בתורה. ומאידך ישנו חילוק ברור בין משנה-תורה ש”מפי עצמו אמרו” לד’ הספרים הראשונים.

והוא ע”פ הידוע אשר ברוח-הקודש יש כו”כ מדריגות. דאודות נבואת משה בכלל

(1) לא, ב.

(2) ד”ה משה מעצמו אמרו.

(3) ה’ תשובה פ”ג ה”ח.

לקראת שבת

יט

ב

יארִיךְ לְבַאֵר דְּבָרֵי רַשׁׁי גְבִי פֶטוֹר דְּבַתִּי
כְּנִסְיוֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת, וְעַפ”ז יִבְאֵר אֲמָאֵי
לִיכָא הַפֶּטוֹר דְּדַבְרֵי שְׂאִין לִיחִידִים חֵלְקֵי בּוֹ

ולחכי נראה בזה באופן אחר, ובהקדים
ביאור דברי רש”י הנ”ל בחולין דיסוד
הפטור דבתי כנסיות ובתי מדרשות,
שאינם בכלל ”גגך” מפני ”שאיין חלק
לאחד מהן בו, שאף לבני עבר הים הוא”.
די”ל שבזה בא רש”י לבאר מאי שנא בתי
כנסיות כו’ מבית של שותפין.

פירוש, דקיי”ל בחולין שם גבי בית
של שותפין דחייב במעקה, וכמבואר
התם דאע”פ שתיבת ”גגך” משמעותה
”דידך אין דשותפות ל’א”, מ”מ, מאחר
דכתב רחמנא להדיא דהטעם למעקה הוא
”כי יפול הנופל ממנו”, ומצד הך חששא
ליכא נפק”מ אם הוא בית של יחיד או
של שותפין, להכי בית של שותפין חייב
במעקה ויעויי” לשון הרמב”ם (הלכות
רוצה כו’ שם) ”לא תלה אלא בנופל”].
ומעתה ה’ מקום להקשות מאי שנא
בתי כנסיות ובתי מדרשות שנתמעטו אף
למסקנא מתיבת ”גגך”, והא אפילו אם
אינו בכלל ”גגך”, עדיין בהכרח למנוע
החשש ד”כי יפול הנופל ממנו”.

וזהו שרצה רש”י לבאר, דבבתי
כנסיות ובתי מדרשות אין על מי להטיל
את החיוב, כי החיוב דמעקה הוא על
בעלי הבית (ובבית של שותפין חל החיוב
על כל אחד מהשותפין ועל כולם יחדיו),
אבל בני העיר (שכנו את ביהכנ”ס או

ביהמ”ד) אין חלק לאחד מהם בביהכנ”ס
וביהמ”ד, כי ”אף לבני עבר הים הוא”
[ושוב אין חלק מבורר, אי נמי אינו שווה
פרוטה, ועוד י”ל בזה¹⁰], וממילא אין
מקום כלל להטיל עליהם החיוב לעשות
מעקה.

ואין סתירה לדבר מהא דמצינו בכמה
מילי דנחשבים בני העיר כבעליו של
בית הכנסת כו’, כגון גבי מזוזה ונגעים
(היכא דיש בו בית דירה) – כמבואר
בסוגיא דיומא (יא, ב ואילך)¹¹. ועוד מצינו
כעין זה¹²; כ”ז אינו סתירה לנידון דידן,
כי בענין חיוב מעקה נוגע (לא רק קנין
הגוף של ביהכנ”ס כו’ שהוא דבר השייך
רק לבני העיר, אלא גם) שיהי מקום שלו
לדור בו [דבהך מילתא תלוי הענין ד”יפול
הנופל ממנו”¹³], משא”כ ביהכנ”ס, שכל
ישראל רשאים ליכנס ולהשתמש בכל בית
כנסת שבכל עיירות העולם¹⁴; ובלשון
הגאון מרגצוב (צפע”נ מהד”ת פז, א)¹⁵ ”גבי
מעקה . . תלי בדירה ודירת בהכ”נ שייך
פ”כ”¹⁶.

(10) וראה לקמן הערה סוף ס”ב. ועצ”ע.

(11) ועייין פרש”י שם יב, רע”א החילוק בין
כפרים לכרכים. וראה אנציקלופדי תלמודית ע’
בית הכנסת עמ’ רא. וש”נ.

(12) וראה גם משנה נדרים (מח, רע”א) ”ואסורים
דבבר של אותה העיר . . (ו)בית הכנסת”.

(13) וראה לקמן ריש ס”ג אם היו עולין שם בני
אדם.

(14) ראה גם נמוק”י נדרים שם. וראה המובא
באנציקלופדי תלמודית שם.

(15) ועייג”כ שו”ת צפע”נ דווינסק ח”ב סי”ג.

(16) ומסיים ”ואין נ”מ בין של כפרים לכרכים”
(ראה הנסמן לעיל הערה 11).

פטור ביהכנס"ס וביהמ"ד ממזוזה כתב הרמב"ם (הל' מזוזה פ"ו ה"ו) ש"פטורין לפי שהן קדש" – אינו ראי' לומר בנידון דידן נמי שהוא משום קדושתם, חדא, דאף התם כבר פירש בחת"ס (שו"ת יו"ד ספ"א) שעיקר הטעם הוא לפי שאינם דירת הדיוט, ודוקא דירת הדיוט חייבת במזוזה, ע"ש (ועיי' ל' החינוך מצוה תכג), ובכל אופן, גבי מעקה לא אשכחן כלל שהובא טעם זה, ואף הרמב"ם הכא ביאר להדיא טעמו לא מצד הקדושה, כדלהלן בסמוך]; ושוב, גם היכל המקדש צריך להיות פטור ממעקה, דאע"ג שנבנה בחול, מ"מ לא נעשה עי"ז "גגך" אף בשעת הבנין.

ואין לומר שתירוצו של הגאון הנ"ל הוא לפי טעמו של הרמב"ם (הל' רוצח כו' שם ה"ב. וכ"ה בשו"ע חו"מ סתכ"ז ס"ג) שבת כנסיות ובתי מדרשות נתמעטו מ"גגך" ופטורים ממעקה (לא לפי שאינם של יחידים, אלא) "לפי שאינם עשויים לדירה"; משא"כ ההיכל שבשעת בנינו עדיין חול הוא, ויכול לשמש לדירה, ולכן הוא חייב במעקה – זה אינו, כי אע"פ שבנין בחול ואח"כ מקדישין, הרי כיון שנבנה לשם מקדש, מסתברא מילתא שלא השתמשו (אי נמי אסור להשתמש) בהבית לצרכי הדיוט⁹. ובכל אופן אא"פ

(7) אבל ראה להלן בחצא"ר ביאור הגאון הנ"ל בכוונת פרש"י בחולין.

(8) שהוא הטעם הב' הנוכח ברש"י בחולין שם, וראה לקמן ס"ג.

(9) ולהעיר מהאיטור לבנות בית סתם בתבנית היכל (ע"ז מג, א. וש"נ. רמב"ם הל' ביהמ"ד פ"ז ה"י).

לפרש בכוונת הגאון הנ"ל שיסד דבריו על דברי הרמב"ם הללו בטעם הפטור, כי לא הביאם שם כלל.

[ושמא י"ל בדעת הגאון הנ"ל, דאכן אזיל כהטעם הנ"ל שברש"י לענין הפטור, אלא שכוונתו כאן ע"פ מה שכתב במ"א (צפע"נ שו"ת ווארשא סי' קיב. וראה שו"ת דוינסק ח"ב סי"ב) בביאור פרש"י זה, ד"דבר שבקדושה אין בו ענין עצם", היינו שאכן זה שאין עליו בעלות מוגדרת הוא מחמת הקדושה שבו. וא"כ במקדש קודם שמקדישין אותו אין שייך טעם זה. ודו"ק היטב בלשון המנ"ח הנ"ל "שאינו בית דירה מכש"כ היכל וגם הוא לגבוה ולא קרי גגך כי הוא של גבוה כמו שדרשינן בכל מקום שלך ולא של גבוה" דמשמע דשייך לענין היותו "של גבוה", היינו קדושת ההיכל (אלא שכתב זה רק בנוגע להיכל, ולא לביהכנס"ס כו' שהם אינם כלל "של גבוה" כ"א דבני העיר. וראה לקמן סעיף ב)].

אבל נוסף לכל הנ"ל קשה על תירוץ הגאון הנ"ל בגוף החידוש, דהא בית המחוייב במעקה שעשאוהו אח"כ ביהכנס"ס (או כיו"ב שעשאוהו לבית הפטור ממעקה), מתבטל ממילא חיוב המצוה דמעקה [דבפטור ביהכנס"ס וכו'] לא אשכחן שום תנאי בזה שצ"ל דוקא בנין ביהכנס"ס שנבנה מתחלתו לשם זה, ולא כשקנו בית (דירה) ועשאוהו ביהכנס"ס כו'. ומעשה רב].

נאמר' "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים" דאין בנבואה מעלה גדולה מזו, וכל דבריו ברוה"ק. אלא דשאר כל הספרים אף שגם הם נמסרו ע"י משה – אמנם, משה מסרם בתורת ש"יח⁵. אבל ספר דברים נכתב כאילו נאמר מפיו של משה, וכמאמר "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה"⁶. [משום כך יכול היה משה לומר "ונתתי מטר גו' ונתתי עשב גו'" – כיון שהשכינה היא שדיברה מגרונו].

ועד"ז הוא גם בחידושי התורה שנתגלו אלינו ע"י התנאים והאמוראים, ותלמידי החכמים שבכל דור ודור – שכל אלו נקראו על-שמו של משה – דעל חידושים אלו נאמר "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני"⁸, שחידושים אלו ניתנו למשה מפי הגבורה, וה"ה בגדר דבר ה' ממש⁹. אלא שנתלבשו השגות אלו בחכמתם והבנתם – והם שגילו אותם¹⁰.

עוד זאת בענין הדמיון בין ספר דברים לחידושי ה"תלמיד ותיק": ספר משנה-תורה אין בו רק חידושי דברים, אלא גם חזרה על הספרים הקודמים והוספה בהם, אשר בספר זה נתחדשו כו"כ הלכות שנזכרו כבר בכללות בספרים הקודמים. והיינו, שע"י הלימוד בספר דברים מתוסף גם בהבנת החומשים הקודמים. וכך-הוא גם בחידושי התורה שנתגלו במשך הדורות, שלא זו בלבד שיש בהם חידושים שלא היו באתגליא עד ימיהם, הנה מעלה יתירה בהם אשר על-ידם מתבארים ומתבהרים דברי הקדמונים.

[וכיוצא בזה הוא להיפך, וכמו בתקנות שנתחדשו בכל דור ע"י "אפתשותא דמשה שבכל דרא ודרא"¹¹ – שבהעדר שמירתם נחסר לא רק בגוף התקנות עצמם (שהם גם "דבר ה'") אלא גם בכל דברי התורה הזאת¹²].

(4) דברים לד, י.

(5) ורק "אנכי" ולא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום. ועל שאר תרי"א מצוות התורה נאמר "תורה ציוה לנו משה" (תורה בגימ' תרי"א). כמבואר במכות כג, טע"ב ואילך.

(6) להעיר מזח"ג רלב, א. שם ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא שמות יח, יט.

(7) דברים יא יד-טו. וראה לקוטי-תורה לארמו"ר הזקן בחוקותי ג, א.

(8) ראה מגילת יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב, ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. קה"ר פ"א, ט. פ"ה, ח. שו"ת רד"ך בית ה' חדר ג. תורת העולה ח"ג, פנ"ה. הקדמת הש"ך עה"ת. אור-תורה (להרב המגיד ממעזריטש) ר"פ תולדות. אגרת-הקודש (שבסוף ס' התניא) קונטרס-אחרון ד"ה להבין פרטי ההלכות.

(9) ראה בכס"מ הל' תשובה שם שמביא מהגמ' (סנהדרין צט, א) "שאפי' אומר כל התורה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה, ואפילו אמר כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מק"ו זה, מג"ש זו, זהו כי דבר ה' בזה. ומדקאמר הכא "ק"ו" ו"גז"ש" אלמא לא שנא כופר בתורה שבכתב לא שנא כופר בתושב"ע"פ, בכלל האומר אין תורה מן השמים הוא". והיינו, שהכפירה בהא דכל שמועות דרבנן נאמרו למשה מסיני – היא באותו הגדר ד"אומר כו' לא אמרו משה".

(10) ומובן שיש כמה חילוקים באופני ההתלבשות, אך זאת אחת אשר הכל הוא "דבר הוי' ממש".

(11) ת"ז תס"ט (קיד, א). וראה ב"ר פנ"ו, ז.

(12) וכה הם דברי המכילתא עה"פ (שמות יד, לא) "ויאמינו בה' ובמשה עבדו": "אם במשה האמינו, ק"ו

"ויהי בארבעים שנה וגו' דיבר משה אל בני ישראל"¹³, דמשנה-התורה נאמר בסוף המ' שנה קודם הכניסה לארץ. עפ"ז אפשר לבאר מהותו של ספר דברים, ש"מפי עצמו אמרו":

בשעה שהיו בני במדבר, מוקפים בענני הכבוד, ניוונים מלחם מן השמים וממים מבארה של מרים, היו לבם ומוחם בדרגה גבוהה עד מאוד, והיו "כלי מוכשר" לקבל את דברי התורה כפי שהם בלא התלבשות במשה. ואמנם, כשעמדו להכנס ל"ארץ נושבת" ולעסוק במצוות התלויות בארץ, מלאכות דזריעה וחרישה ושאר המלאכות המנויות במשנה (תנא סידורא דפת נקט) – כאן לא היה ביכולתם לקבל את התורה בעצמם מפי הגבורה (באמצעות משה), והייתה התורה חייבת לבוא בהתלבשות בפיו של משה ("מפי עצמו") ובפיהם של הנביאים והחכמים שאחריו.

ובזו הדרך יורדת התורה מדור לדור ומתלבשת עוד יותר בלבושים מלבושים שונים, דאינו דומה תורתם של ראשונים לתורתם של אחרונים – אף שהכל הוא דבר ה' ותורתו הק', וכולם מרועה אחד ניתנו.

ואמנם, חיסרון זה מעלה יש בו, ובהקדים:

ביאת ישראל לארץ ה"ה בכוונה מכוונת, ומשום כך יצאו ממצרים. והיינו, שעל-אף המעלות המיוחדות של "דור דעה" שהיה במדבר – הנה סוף-כל-סוף העיקר והתכלית היא הכניסה לארץ נושבת והעסק בענייני העולם כפי רצון ה'. (וכיוצא-בזה בירידה שבכל דור לגבי הדור שלפניו). והוא מה דאיתא במדרש¹⁴ שתכלית בריאת העולם היא מכיוון ש"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" – שיהיה התחתון והגשמי דירה ומשכן לו ית', שזה מתקיים בעיקר כשנמצאים בארץ נושבת ועוסקים בענייני העולם ע"פ התורה, ומשכינים אלוקות בגשמי; משא"כ כשנמצאים במדבר במעמד-ומצב של למעלה מדרכי הטבע.

וזוהו סוד "טובה הארץ מאוד מאוד"¹⁵ – אשר המרגלים טענו שהירידה לארץ ישראל היא בבחי' הליכה למקום סכנה ברוחניות ("ארץ אוכלת יושביה"¹⁶), וע"ז השיבם כלב

בה' – בא זה ללמדך, שכל מי שמאמין ברועה נאמן כאילו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם. כיוצא בדבר אתה אומר "יודבר העם באלקים ובמשה" אם באלקים דברו ק"ו במשה? – אלא זה בא ללמדך שכל מי שמדבר ברועה נאמן, כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

(13) פרשתנו א, ג.

(14) תנחומא נשא טז. (וראה שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו) ונתבאר בארוכה בתניא פל"ו.

(15) במדבר יד, ז.

(16) שם יג, לב.

הנעתק בצפע"ג עה"ת תצא שם. צפע"ג להל' בית הבחירה שם (ירושלים תשל"ט) ובהנסמן שם), שחלות חיוב מעקה הוא (כדאיתא בספרי שם) "משעת חידושו"³, היינו מיד משנבנה הבית, בטרם שמתחילין להשתמש בו; ומאחר שקי"ל במקדש דבונין בחול ואח"כ מקדישין (מעילה יד, א), נמצא שבשעת חידושו של המקדש (היינו בשעת הבנין), אין בו עדיין שום קדושה ולכן חייב אז במעקה.

איברא דתירוץ זה צע"ג, דבעיקר הדבר יש לעיין אם להעמיס ביאור זה, כי דין הנ"ל בספרי דחייב "משעת חידושו" הוא דעת יחיד, ולא הובא ברמב"ם כו"⁵, ומעתה עדיין צ"ע אם נוכל לפרש כן בדעת המשנה והרמב"ם שהביאו שהיה מעקה בצורת הבית.

ונוסף לזה, גם בגוף התירוץ צ"ע, כי הך פטורא דבתי כנסיות ובתי מדרשות ממעקה אינו כלל מפני שהם "קודש", עד שנאמר שאילו היו חול בשעת הבנין יתחייבו במעקה, אלא עיקר הפטור הוא משום שאינם "גגך", היינו שאין להם בעלים, כדפרש"י להדיא בחולין שם בטעם הפטור "שאיין חלק לאחד מהן בו, שאף לבני עבר הים הוא"⁶ [והא דגבי

(3) כ"ה ביל"ש תצא שם. ועוד. ובספרי לפנינו: חדשתו.

(4) וכן פירש בדברי הספרי גם ברבינו הלל וספרי דבי רב לספרי שם. אבל בתולדות אדם שם: כשהוא חדש לו ויכנס לדור בו.

(5) ראה ספרי דבי רב שם. וראה מגדל עזו להל' רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ג.

(6) כ"כ רש"י שם בטעם הראשון. ובטעם השני – ראה לקמן סעיף ג.

חיוב מדין עשיית מעקה גם על גגו של המקדש, והיינו דהמעקה דעבדינן מדין צורת הבית כדתנן במדות (פ"ד מ"ו, רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ד ה"ג), עלה קאמר דמעקה זה הי' (לא רק לנו"כ וכיו"ב, אלא) מחמת החיוב דמצות מעקה. ויעוי"ב בספרי דבי רב על אתר, שנתקשה בזה מהא דאיתא בחולין (קלו, א) ד"גגך" אתא למיעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות שאינם עשויים לדירה ופטורים ממעקה, וקשה, מאי שנא היכל מבית הכנסת ומבית המדרש, אדרבה, לענין דירה פשיטא דהיכל גרע שאין שם דירה כלל [ועיי"ש מה שהרחיק לתרץ בדרך חידוש דאכן פלוגתא היא בין הש"ס לספרי, ולהספרי אה"נ דבתי כנסיות ובתי מדרשות חייבין. ונקט דההוא דמדות לא משום חיובא דמעקה הי' אלא לנוי בעלמא]. וכן הקשה המנ"ח (מציה תקמו), וז"ל: "בספרי כאן מבואר . . . בית, לרבות היכל. ופירש המפרש היינו ההיכל שבמקדש כמו שמבואר בפ"ד דמדות מ"ו דהי' שלש אמות מעקה . . . והנה הר"מ בפ"ד מבית הבחירה מביא הציור של בית המקדש . . . ובהיכל מביא בה"ג שם כמו שמבואר במשנה שם. ואיני מבין דברי הספרי, כיון דבתי כנסיות ובתי מדרשות פטורים כיון שאינן בית דירה, מכל שכן היכל, וגם הוא של גבוה ולא קרי גגך כי הוא של גבוה, כמו שדרשינן בכל מקום שלך ולא של גבוה כו", עיי"ש שהשאיר בצ"ע. וכן הקשו עוד מפרשים.

והגאון מרגצוב רצה לתרץ בזה (ראה

(2) אבל ראה המובא להלן בחצא"ר מספרי דבי רב.

”טובה הארץ מאוד מאוד”, ב’ פעמים “מאוד” להורות על הגדלת והפלאת המעלה הנוראה הנקנית דוקא ע”י העסק בעניינים גשמיים כפי רצון ה’.

ואם-כן הוא בנוגע לכללות הכניסה לארץ, בוודאי שכן הוא גם בנוגע לתורתם של הבאים לארץ, שמעלה מיוחדת ישנה בתורה זו ד”מפי עצמו אמרו”. דנוסף ע”ז שלא חסר במהות וקדושת תורה זו שום דבר (ח”ו) – עוד זאת מעלה יתירה בתורה זו, שהיא עוסקת בהוראות מעשיות כיצד להתנהג בארץ, ובמילא היא מדברת בעניינים חשובים מאוד: איך לעשות דירה לו ית’ בתחוננים.

ובאותה הדרך מדור לדור, שככל שהדור נמוך יותר – כך חידושי התורה והגזירות דרבנן דאותו הדור באים ממקור נעלה יותר, כאשר עניינם הוא להורות דרך כיצד להתנהג בענייני העולם דאותו הדור (שהוא נחות יותר, ובו ישנה יותר להכוונה העליונה ד”נתאוהה הקב”ה להיות לו ית’ דירה בתחוננים). ודוקא ע”י קיום הוראות וציוויים אלו, הדרורות האחרונים זוכים להתקרב ולבוא לקיום היעוד וההתגלות האלוקית ד”לא יכנף עוד מוריק”¹⁷ בביאת המשיח.

ריש ספר דברים נקרא תמיד בשבת שקודם ת”ב. ע”פ המבואר לעיל יובן הקשר והשייכות שבין ספר דברים לימי בין-המצרים:

קבלה בידינו מאבות החסידות שמעלתם של השבתות דשלושת השבועות גבהה מאוד למעלה, ובלשון המאור-ושמש¹⁸: “מה שאומרים הקדושי עליונים שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאוד כו””. ובטעם הדבר פירש כ”ק אדמו”ר בעל צמח צדק נ”ע, ששבתות אלו הם בבחינת הקדמת רפואה למכה¹⁹.

שונה היא הרפואה הבאה אחר המכה לרפואה הקודמת למכה – דהרפואה הבאה להסיר המכה, כיון שהמכה קדמה לה, וע”י הרפואה רק סרה המכה, והרבה פעמים אף נשאר רושם. ואמנם כשאומרים שהרפואה קדמה למכה, היינו שמלכתחילה אין מכה, דמתגלה שבאמתית מעולם לא היה מכה, שהרי עוד קודם להתחלתה כבר הייתה הרפואה²⁰!

ענין זה יובן ביותר בהביט אל שורש ומקור הדברים: שורש כל החטאים הוא חטא

17) ישעיה ל, כ. וראה תניא שם.

18) רמזי ביהמ”צ. וכיו”ב בכו”כ מספרי תלמידי הבעש”ט ותלמידיהם.

19) רשימות על מגילת איכה עמ’ 45 (אור-התורה לנ”ך ח”ב עמ’ א’צז).

20) וע”ד כל העומד ליפדות כפדוי דמי (ב”ק עז, ב).

חידושי סוגיות

בחיוב היכל המקדש בעשיית מעקה

יפלפל בתירוצי המפרשים בהא דהי’ חיוב מעקה בהיכל / יאריך בגדרי הפטור דבית הכנסת ובית המדרש / יבאר בדרך חידוש היאך ליכא בהיכל הפטור דמזון שאין לו בעלים, וליכא הפטור דבית שאינו לדירה

תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך”:
בית, לרבות היכל¹. ע”כ. פירוש, דאיכא

בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח”כ אני הולך ואומר להם. א”ל הקב”ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונין בגולה יהא בנין ביתי בטל? – והיינו שע”י לימוד הלכות בנין הבית ה”ז פועל שאין “בנין ביתי בטל” (וראה ב”פתיחה” לספר הנ”ל ביאור ענין זה באריכות). וע”ד “כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה” ו”גשלמה פרים שפתינו”.

אשר לכן הבאנו בקובץ זה, ביאור הלכה בהל’ בית הבחירה להרמב”ם, מתוך א’ הסימנים שבספר הנ”ל.

1) אף שיש גירסאות המוחזקים זה – הרי נוסף ע”ז שכן הוא בדפוס ויניציא וכו’, הנה כן הוא גם בכת”י הספרי (ראה הוצאות ר”מ א”ש, האראוויץ – הובאו באנצ’ תלמודית מע’ היכל עמ’ מח).

יביא קושיית המפרשים, ויקשה על תירוץ הגאון מרגצוב שתלה הפטור בזה שהמקדש נבנה חול ואח”כ מתקדש

גרסינן* בספרי עה”פ (תצא כב, ח) “כי

*הצרת המו”פ: כבר נודעה בשערים, ספר “הל’ בית הבחירה להרמב”ם עם חידושים וביאורים” בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב”ם.

ומרגלא בפומי’ דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים – בהם חרב הבית – הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כבנין הבית עצמו.

וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): “אמר יחזקאל לפני הקב”ה: רבש”ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה

עץ הדעת²¹, החטא הלזה הביא חושך ו"לילה" לעולם. ועם זאת "ל"ו שעות שימשה אותה האורה", בשבת שלמחרתו לא היה שום חושך בעולם - כיון שבשבת אין אפי' רושם לעניינים של חטאים. וכמו שהוא בשבת הראשונה כ"ה בכל השבתות ובכל החטאים, אשר שבת הוא למעלה לגמרי מענין של חטא וחורבן.

וכן הוא גם בהלכה: שבתות בין-המצרים, כולל השבתות דתשעת-הימים, ועד לשבת שחל בו ת"ב עצמו, אסורים באבילות, ולא זו בלבד אלא שמצוה להתענג²² ולשמוח²³ בהם, כיון שלגביהם אין שום חורבן כלל.

ויתירה מזו: שבתות אלו דבין-המצרים, שעניינם הוא "רפואה הקודמת למכה" (כנ"ל מדברי הצ"צ), יש בהם מעלה גם לגבי שאר שבתות השנה, דכל שבתות השנה הם למעלה מחורבן סתם, ושבתות אלו לא רק שהם למעלה מחורבן, אלא עוד זאת שהם רפואה ותקנה לחורבן, אשר בהם מתגלה התוכן האמיתי והפנימי דהחורבן והגלות שאינו אלא הכנה לגאולה, וה"ה מעין דלעת"ל ("יום שכולו שבת") - שאז ייאמר²⁴ "אודך ה' כי אנפת ביי" באשר אז יתגלה שורש הגלות ופנימיותו שאך טוב וחסד הוא.

וגם דבר זה מתבטא בהלכה למעשה, וכמעשה רב באאמו"ר (כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן ז"ל - רבה של יקטרינאסלאוו) ששאלו א' שהיה נוהג ללבוש בשבת נעלי-בית, ואירעו אבל ר"ל, ושאל אם מותר ללבוש נעליים אלו בשבת של האבילות. ובאה התשובה שלא ילבשם כדי לא ליתן מקום לחשש אבילות בשבת. ומכאן שבשבתות אלו הזהירות מעניינים של אבילות היא עוד יותר מכלל השנה כולה!

זוהו הקשר המיוחד בין ספר דברים לימים שקודם ת"ב:

בחיצוניות נראה כי ישנה ירידה כביכול במעלתו של ספר דברים לגבי שאר ספרי התורה - אבל בפנימיות, אדרבה, גדלה מעלתו עד מאוד. וכ"ה גם בימים אלו שבחיצוניות נראים כעניינים של ירידה - אך באמת, (וזאת מתגלה בשבת) עניינם בעליה גדולה למעלה למעלה.

21) ראה שבת קמו, רע"א. זח"א נב, ב. (נתבאר בארוכה בד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א) (ספר המאמרים קונטרסים - לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע - ח"א).

22) שו"ע או"ח סתקנ"ב ס"י, ובמג"א שם.

23) ראה טושו"ע סרמ"ב ונ"כ וש"נ.

24) ישעיה יב, א.

פנינים

דרוש ואגדה

זכותן של ישראל

אלה הדברים גו' במדבר בערבה מו"ף סוף בין פארן ובין תפ"ל וצ"ב וחצרת ודי זהב

מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו' סתם את הדברים כו' מפני כבודן של ישראל

(א, א. רש"י)

יש לפרש ע"ד הרמז, שמפני כבודן של ישראל נרמז בפסוק (ובפירושו רש"י כאן) גם לימוד זכות על זה שהכעיסו לפניו בכל המקומות - שהי' גם פרט מסייים שגרם להם לחטוא:

במדבר - אמירתם מי יתן מותנו גו' (בשלה טז, ג) ה' מפני ששהו "במדבר הגדול והנורא . וצמאון אשר אין מים" (עקב ח, טו). **בערבה** - החטא בשמים ה' מפני ששהו במקום פריצות - ערבות **מואב** ש"זו [מואב] שלא היתה צנועה פירסמה" (רש"י ד"ה מואב וירא יט, לו).

מו"ף סוף - זה שהמרו על ים סוף הוא מפני שבדרך הטבע לא ה' דרך לינצל. דמצד אחד היו המצרים ומצד שני המים. פארן - "על מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים" (רש"י) - חטא בני ישראל ה' רק כי המרגלים הסיתו אותם, ולא מצ"ע.

תפ"ל וצ"ב - "תפלו על המן שהוא צ"בן". תלונת בני"ע על המן הייתה מפני שהמן ה' צ"בן, ולא בצבע המאכל שטעמו במן, וכדאיתא ביומא (עד, סע"ב ופרש"י) - "אינו רואה ואוכל" - "אכילת המן טועם בו כל המינים ואינו רואה בו אלא מן".

חצרות - "במחלוקתו של קורח" (רש"י) - חטא בני"ע במחלוקת קרח ה' מפני שהסיתם קרח, ולא מצ"ע. ודי זהב - "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם" (רש"י), חטא העגל ה' "בשביל רוב זהב שהי' להן".

(ע"פ לקוטי שיהות ח"ד עמ' 1 ואילך)

חיבת המן והכניסה לארץ ישראל

ידעתי כי מקנה רב צ"כ

(ג, יט)

בתפארת יהונתן (מטות לב, א) מקשה: "יש לתת טעם למה דווקא לשני שבטים הללו ה' מקנה רב?" ומתרץ ד"שני השבטים הללו חיבבו את המן ולכך מקנה רב היה להם מאשר הביאו ממצרים משא"כ שאר השבטים דשחטו בהמות ולא חיבבו את המן לאכלו בכל פעם".

ויש לבאר דהא דחיבת המן גרמה לזה שלא רצו ליכנס לארץ ישראל לא היתה רק מצד זה שע"ז ה' להם מקנה רב, אלא ה' בזה גם ענין עמוק יותר.

דהנה כל מאכל גשמי יש לו רק טעם אחד ולכל היותר כמה טעמים, אך במן מצינו (יומא עה, א) "המן . . מוצאין בו כמה טעמים" ויתירה מזו איתא שם "המן מתהפך לכמה טעמים", שהי' בו טעמים הפכיים, כי המן ה' "לחם מן השמים" (תהלים עח, כד) - לחם רוחני, ולכן לא היו בו הגבלות גשמיות.

ומכיון שהיו מורגלים ב"לחם רוחני", זה גרם להם שלא ירצו ליכנס לארץ ישראל, כי בארץ יצטרכו לעסוק בעניינים גשמיים ו"ארציים", כמו לחרוש ולזרוע וכיו"ב. ורצו להשאר בעבר הירדן ולהיות רועי צאן, כי אין בעבודה זו טרדה דומה, ויכולים להיות תמיד דבוקים בהקב"ה.

(ע"פ לקוטי שיהות ח"ט עמ' 14 ואילך)